moeite had gegeven de hierop betrekking hebbende bronnen te raadplegen had hij dit zonder moeite kunnen vaststellen. Juist dat het in opzet geen mantelorganisatie was bezorgde de Franse communistische partij zoveel kopzorg. Daarin steekt juist ook de sociaal-historische betekenis van dit comité. Het aan de macht komen van Hitler leidde met name in Frankrijk tot een omvangrijk socialistisch, communistisch en algemeen links verzet aan de basis dat zich richtte tegen het gebrek aan bereidheid van de top-apparaten der partijen om met elkaar samen te werken. In het kader van deze beweging speelt ook het "Comité de Vigilance" zijn rol! Dit ontgaat de schrijver ten enenmale.

Uitgebreid staat De Jong stil bij de uitermate begaafde en toegewijde propagandist van de Comintern Willy Münzenberg. Maar waarom put hij zijn gegevens alleen uit de door de vriendin van Münzenberg, Babette Groess, geschreven en in 1967 verschenen biografie? De Jong maakt haar emotionele en weinig genuanceerde oordeel tot het zijne in plaats van de reeds in 1965 verschenen studie van de vakhistoricus Helmut Gruber te raadplegen. De bewering dat Münzenberg eind juni 1940 vermoedelijk door de Russische geheime dienst vermoord werd omdat hij te veel wist, blijkt historisch niet verifieerbaar op dit moment. Vakhistorici als Kurt Kersten en Helmut Gruber laten terecht de vraag hoe Münzenberg om het leven gekomen is open, daarvoor had ook de Gestapo te veel redenen om hem uit de weg te ruimen. De Jongs uiterst persoonlijk gekleurde bron leidt hem op eenzijdig spoor.

Is de bronnenkeuze hier en daar uitgesproken onvoldoende, te toevallig en nu en dan zelfs dubieus, bij dit alles valt vooral op dat De Jong een naïef en daardoor wat lichtgelovig mens is. Te gemakkelijk en te vaak gelooft hij de mensen die in zijn bronnen aan het woord zijn, zonder meer. Voor mij is het nog de vraag trouwens of een historicus een inlichting die slechts uit één bron stamt en die zich op geen enkele wijze aan de hand van een andere hiervan onafhankelijke bron laat verifiëren, mag gebruiken. Maar als dit gebeurt dan toch niet zonder de betrouwbaarheid van de bron in haar geheel zo goed mogelijk te wikken en te wegen. Terwijl mij een beginsel van de geschiedschrijving lijkt in eerste instantie van een zekere consistentie in het denken en de gedragingen der historische figuren uit te gaan en niet te snel iemand zonder noodzaak van conformisme, opportunisme of hypocrisie te betichten komt De Jong hier toe door zijn naïef vertrouwen in wat mensen zeggen. Zo schrijft hij op grond van diens eigen uitspraken, dat prins Bernhard uitsluitend lid wordt van de SS om te kunnen studeren. Het lijkt me dat de schrijver hem daarmee tekort doet. Bernhard is te veel een man uit één stuk, zeker in zijn jonge jaren, en een te sterke persoonlijkheid om een zo oneerlijke houding aan te nemen. Waarschijnlijker is dat prins Bernhard politiek niet afwijzend stond tegenover het nationaal-socialisme vanuit de rechtse politieke instelling waaraan hij altijd trouw is gebleven. Immers, rechts zijnde kon hij de perfide consequenties van het nationaal-